KOVÁCS JÁNOS

Alkotó közönség

„Bizony, előbb érinthetné ujjával akárki a csillagokat, előbb csalhatná le varázsénekével az égről a holdat, előbb vezethetné az óceán vizét egy kis árokba, előbb mozdíthatná ki helyéből Arkhimédésszel a földet, mintsem a művészet és tudomány buzgó és lankadatlan művelése nélkül igazán műveltté tehetné nemzetét."

Apáczai Csere János

Fogalmaink a huszadik század végére tudományos pontosságot kaptak, meghatározásaink pedig megújulásukkor rendszerint a lemeztelenített lényegre szorítkoznak, de ekképpen is híven őrzik Apáczai szellemi örökségét. Ma sem vallhatunk egyebet, mint hogy a műveltség lényege „a megízlelt dolgok tulajdonságát és hatását lelkünkkel felfogni", mint hogy a műveltség azoknak a dolgoknak az összessége, amelyeket tudnunk szükséges. És ma sem mondhatunk mást: „ilyen tudnivaló kétféle van: maga a nyelv és a nyelv által megjelölt dolgok". A művelődés – avagy immár mélyen meggyökeresedett és közhasználatú jövevényszóval: a kultúra – tudásunk mai állása szerint a szellemi értékeknek az a teljes kincsestára, amelynek segítségével az ember a természetet átalakítja, humanizálja, s kiépíti saját mesterséges környezetét, a társadalmat. Ugyanakkor belső építkezés és épülés is; a huszadik század egyik legkiválóbb kultúrateoretikusa, Gramsci szerint a műveltség „saját belső énünk megszervezése és fegyelme, saját személyünk birtokba vétele, olyan magasabb fokú öntudat megszerzése (...), amelynek révén képessé válunk történelmi jelentőségünk, az életben betöltött funkciónk, jogaink és kötelezettségeink megértésére". Egyfajta nyugtalanság állapota ez, egyszerre törekedünk a meglévő birtoklására és annak újjal való felcserélésére a humánum örök és mindig időszerű szellemében.

Műveltnek azt az embert tekintjük, aki birtokolja a tapasztalatok és ismeretek halmazát, és ezt tudatosan hasznosítja. Eszményi tételezése ez a teljes embernek; mindenkinek a maga szűkre szabott ideje alatt, léte meghatározott lehetőségeit kimerítve, egyéni adottságait maradéktalanul értékesítve a mesebeli kásahegynél is nagyobb információhalmazt, belátthatatlan dimenziójú műveltséget kellene magáévá tennie. A feladat áttekinthetetlensége csüggesztő, ám korántsem annyira, miként azt egyes borúlátó szociológusok hirdetik. Ha kiindulási pontunk az, hogy a kultúra vágya pótolhatatlan része emberségünknek, akkor erre bizton alapozhatjuk a régitől eltérő modern műveltség jellegzetességeinek a vizsgálatát. Egyre kevésbé tűzhetjük célul az egész kultúra befogadását, annál inkább igényünk viszont cselekvő létünk tudatosulása végett lényegének megközelítése és elsajátítása. A múlthoz viszonyítva megfordult a helyzet: régebben kiválasztott személyek a műveltség egészét kívánták megszerezni (kivételes esetekben ez sikerült is), most pedig közösségek egésze kiválasztott értékeket fogad magába, hogy helytállhasson a mai társadalomban. A kiválasztott kevesek helyébe a kiválasztók tömegei kerülnek, azok, akikben a világ megértésének és megváltoztatásának igénye azonosul az emberiség felhalmozott tapasztalatának megszerzésével és gyarapításával. A nagy kultúrtörténeti átváltást véghez vivő folyamatban meghatározó szerephez jut a közművelődés. A magyar nyelvnek ez a szerencsés szóképzése kiiktatja a kultúrát az elitnek és a tömegnek szánt szellemi javakra osztó szembeállítását: olyan folyamatot jelez, mely potenciálisan minden értéket mindenki számára közvetít. A kultúra tényleges demokráciája nem az értékszint leszállítása, hanem a közösségi művelődés igényessége.

Közösségi művelődés – természetszerűleg beleértjük ebbe a közhasználatú művészetet is. És így sokjelentőségű meghatározásként él tudatunkban, felöleli a kultúra befogadásának társas jellegét, társadalmi célszerűségét, az egyén és közösség azonosulási folyamatát, és kimondatlanul a befogadás aktív jellegére is utal. A közművelődés – a mi közösségi gyakorlatunkban – gondolkodó és cselekvő embereknek a társadalmi élet egészével összefüggő közös tevékenysége, és mint ilyen egyike az emberi univerzalitást kifejlesztő folyamatoknak. A modern társadalmakban jelentkező egyoldalúsodás leghaté-

konyabb ellenszere az emberi teljességre való törekvés. A szakosodás, az egyoldalúság és ezek lelki vetülete, a magába zárkózás vagy a környezetbe való tehetetlen beolvadás (bár ezek látszólag végletes ellentétek) egyaránt az emberi teljességet csorbító magatartások és tünetek. A normális emberi állapot a szellemi integritás kibontakoztatását feltételezi, mert „az emberek egészsége lehetőséget ad a minden oldalról történő kibontakozásra (...), amelyet a forradalmi demokrata és szocialista irányzatok az egész emberiség számára követelnek, és ez utóbbiak elvileg meg is tudnak valósítani. Mármost az egyén szempontjából eszménykép a képességek, az élettel kapcsolatos összes lehetséges eleven viszonyok minden oldalú kibontakozása; egyaránt magában foglalja azt, amire törekedni érdemes és a pusztán elért eredmények állapotát is“ (Lukács György: *Az esztétikum sajátossága* I. 754.). A közművelődés ezeknek a bölcseleti elveknek a gyakorlati alkalmazása a mindenkori körülményeknek és adottságoknak megfelelően. A kultúra terjesztése és befogadása akkor válik valóban közművelődési folyamattá, amikor az emberek passzív fogyasztókból – szórakozó közönségből – a szellemi értékek aktív elsajátítói lesznek. Közművelődésünk alapvető vonása a cselekvő, sőt adott esetben alkotó közreműködés; ennek megnyilatkozási aránya és minőségi szintje jelzi kulturális állapotunk mai fejlettségét.

Megkülönböztetett jelentőségű a cselekvő viszonyulás térhódítása nemzetiségi közművelődésünkben. A romániai magyar közművelődés szerves része az ország, a közös haza szellemi életének, és sajátos hagyományait őrizve-ápolva gazdagodik a testvéri román nép kulturális értékeivel, ugyanakkor a kölcsönösség szellemében maga is felkínálja művelődési javait az országos körforgás rendszerében. Nemzetiségi közművelődésünket önéltető ereje és átvevő képessége alkalmassá teszi sokoldalú funkcióinak sikeres betöltésére. A szellemi munkamegosztás részeseként, a romániai magyar közművelődés hathatósan munkálkodik az egyén emberi teljességének kibontakoztatásán, közösségtudatának fejlesztésén, az etnikum egészséges éltetésén, ekképpen egyre nagyobb szerephez jut a romániai magyarság saját és sajátos szellemi arculatának kialakításában, sőt első nagyságrendű tényezője nemzetiségünk önmeghatározásának.

S ami érvényes a kultúra egészére, vonatkoztatható ennek legdinamikusabb összetevőjére, a közművelődésre. Tökéletesen ráillik ez utóbbira is Gáll Ernőnek az a megállapítása, miszerint a romániai magyarság „vitálisan érdekelt a nemzetiségi mivoltát meghatározó összes elemek megőrzésében és fejlesztésében. Létérdekei kívánják nyelvének, hagyományainak, egész művelődésének ápolását, s azt, hogy alkotó erőit az egész országot átalakító tudományos-műszaki forradalomban szabadon kibontakoztassa. Ezek az érdekek pedig sohasem elválasztó, hanem mindig összekapcsoló indítékok“ (*Tegnapi és mai önismeret* 30.). Nemzetiségi közművelődésünk, miként szellemi életünk egésze, sokoldalúan hasznosítja mindazokat a kulturális értékeket, amelyek a múltban és a jelenben magyar anyanyelvünkön teremtődtek és teremtődnek, ugyanakkor természetszerűen kötődik az államalkotó nemzet kultúrájához, azok szellemi világához, akikkel együtt élünk és együtt alakítjuk jövőnket. És nem csupán e két bővizű forrásból merítünk szüntelenül, hanem – lehetőségeinkhez mérten – magunkba szívjuk az egész emberiség kulturális értékeit. Adottságainkat tekintve igen gazdagok, talán másoknál gazdagabbak is vagyunk.

Az értékesítés, a gazdagság gyarapodó gondja, az alkotó hasznosítás felelőssége: merre irányuljon a romániai magyar közművelődés, mit válasszon a kínálkozó értékekből, hogy közösségét felruházza az emberi teljesség igényléséhez és megközelítéséhez szükséges információkkal és tulajdonságokkal? A művelődő emberek többségükben – világszerte és hazánkban egyaránt – rendszerint és főként műszaki ismeretekkel rendelkeznek, a közoktatás jellege, az iparosodott társadalom igénye így hozza ezt magával, s ebből adódik, hogy nemzetiségi közművelődésünk – egyensúlyteremtő feladatához híven – elsősorban humán jellegű, és összetevői között vezető szerepet töltenek be a műkedvelés különböző formái és módozatai. Talán anakronisztikusan hangzik ez a modern tömegkommunikációs eszközök elterjedésének korában, amikor a szellemi értékek, a művészi-irodalmi alkotások – szakosított intézmények és korszerű tömegkommunikációs eszközök révén – gyakorlatilag hozzáférhetővé váltak a tömegek számára. De mégis így van, és ez korántsem az elmaradottság, hanem a fejlődés és a fejlettség velejárója. A műkedvelés minden fejlett társadalomban, különösképpen a szocialista rendszerben, nem a fo-

gyasztók szegényes önellátása alacsony értékű szellemi termékekkel, hanem az önkifejezés vágyát tudással párosító művelt emberek sokoldalú megnyilatkozása. Szabatos fogalmazással élve: „Amatőr tevékenységnek a művészetnek azt az aktív és legalább részben alkotó jellegű gyakorlását nevezzük, amelyet olyan emberek folytatnak, akik foglalkozásuk, a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyük szerint nem sorolhatók a művészek közé“ (Vitányi István). A műkedvelés semmiképpen sem a tehetség és a rátermettség, a műveltség és szakismeret hiányából született meg és fejlődött ki, nem esztétikai értéket eleve nélkülöző produkciók összetákolása, ellenkezőleg: azok hozzák létre, akik nem hivatásszerűen, de tehetséggel foglalkoznak alkotó munkával vagy előadóművészettel. S minél több lehetőség adódik a művészi képzésre és önképzésre, minél kiterjedtebb hatósugarú a hivatásos művészet, annál fejlettebb és igényesebb a műkedvelés. Nem csupán arról van szó mai körülményeink között, amit már Goethe is észlelt: „A legcsekélyebb ember is lehet teljes, ha képességei és készségei korlátain belül mozog.“ Ez a lehetőség alsó szintje, hiszen az emberi képességek és készségek mozgó határok között nyilatkoznak meg, a korlátok nem ledönthetetlenek, inkább a meghaladásukat ösztönzik, semmint elzárják a fejlődés útját.

Világjelenség a műszaki műveltség túltengése (ezen belül is szembetűnő az egyre szűkülő képzettség); ennek kompenzálására bontakozik ki mindenütt a művészi-irodalmi fogantatású műkedvelés. Nálunk az egyoldalúság elleni küzdelmet átszövi a nemzetiségi önkifejezés és önfejlesztés törekvése, hiszen a közművelődés a legszélesebb, legátfogóbb terület ennek megnyilatkoztatására. „Az eluralkodó műszaki civilizáció a maga egyöntetűségét diktáló igényeivel, uniformizáló hatásával, szabványosító munkamódszereivel sajátos ellenállást is előidéz. A tiltakozás egyik megnyilvánulását pedig éppen az etnikai azonosságnak ebben a lázas kutatásában, újrafelfedezésében találhatjuk meg“ – írja Gáll Ernő, aki a művelődést a nemzetiség elidegeníthetetlen ismérvei közé sorolja.

Kísérletünk arra irányul, hogy a romániai magyar műkedvelést a maga tárgyias valóságában ilyen szempontból közelítse meg. Kettős gyökérzetű mozgalom ez, egyrészt a több évszázados múltra visszatekintő értelmiségi (főként iskolai) és az alig évszázados munkás és kisiparos műkedvelésből bonta-

kozott ki ennek korszerű, mai formája, másrészt pedig a még élő folklórból, illetve annak tudatos és szakszerű felhasználásából meríti erejét. A műkedvelés sajátos ága a folklórgyűjtés és a helytörténeti kutatás; ezek egyre több önkéntes és önerőből szakképesített hívet szereznek, így jött létre a hivatásos néprajzosok nagy létszámú segédcsapata. Az egyik ág erőssége a színjátszás és a könnyűzene, a másiknak az ének és a tánc, anélkül azonban, hogy merev elkülönülést tapasztalhatnánk. Társadalmunkban a művelődés egységesül, a népművészet és az öntevékeny művészet egybeötvöződik abban a jellegzetes folyamatban, mely az iparosodó társadalmakat általában jellemzi, abban a demográfiai mozgásban, mely a földművelőből szakmunkást, a falusiból városi lakost alakít.

Műkedvelő mozgalmunk szerkezete rendkívül összetett, hiszen nem lehet keretek közé szorítani, a kedvtelés, az önművelés és az önkifejezés vágya a legkülönbözőbb egyéni és csoportos megnyilatkozásokat szüli, és a legváratlanabb szervezeti formákat ölti. Művelődési otthonok és házak, üzemi és ifjúsági klubok, iskolák és szakmai tömörülések egyaránt melegágyai a műkedvelésnek, és ebben törvényszerűen érvényesül az anyanyelv kötetlen használata és a művelődési hagyományok rendszeres ápolása. A romániai magyar közművelődés sajátosságait anyanyelvűsége, sajátos hagyományainak következetes ápolása, a román kultúrával való gyümölcsöző kapcsolata és formai kötetlensége adja meg. A magyar műkedvelők román, német, szerb társaikkal együtt szerepelnek a nagy országos seregszemlén, a Megéneklünk, Románia fesztiválon. A kétmilliónyi résztvevő között megfelelő arányszámban ott találjuk a magyar műkedvelőket is, és arról, hogy milyen lendületet adott ez az új típusú rendezvény a hazai magyar műkedvelő mozgalomnak, álljon itt példaként az egyik székely megye, Hargita. A II. fesztivál tömegszakaszában 2190 csoport vett részt, a különböző alkotói körök száma elérte a 654-et, és ezekben összesen csaknem ötvenezer műkedvelő tevékenykedett. Egyetlen megyében ötvenezer ember – ez a szám mindennél beszédesebben szól a művelődés és az önkifejezés szabad megnyilatkozásáról, arról, hogy az emberekben egyre erősebben él sokoldalú képességeik érvényesítésének vágya. S ez a jelenség nem egyetlen megye kuriózuma, hanem országos törekvés, mely a legkülönbözőbb szervezeti

keretekben, a legváltozatosabb formában nyilatkozik meg az anyanyelvű művelődésnek és a sajátos hagyományoknak megfelelően. A magyar közművelődés nagyszabású megnyilatkozásai – melyekben természetszerűen helyet kapnak mindenkor román és más nemzetiségű résztvevők – az évenként ismétlődő, nagy tömegeket vonzó rendezvények, mint a Bálványosi Seregszemle, a Tavasz a Hargitán, a Tavirózsa könnyűzene verseny vagy az Arad megyei tavasz eleji népszokásokat felelevenítő ünnepség. De a műkedvelés nem annyira az ünnepnapok csemegéje, mint inkább a kultúra mindennapos kenyere.

A műkedvelés csoportos, társas formái a legközvetlenebb módon közművelődési jellegűek, teljesítményük művészi értéke nyilvánvalóan befolyásolja ilyen vonatkozású hasznosságukat. Szembeötlő a közösségformáló erejük, önkifejezési fórum voltuk és nem utolsósorban az, hogy a legszélesebb körben járulnak hozzá az általános műveltség színvonalbeli emelkedéséhez. A műkedvelő mozgalom teljesítményét ezért nem elég csupán esztétikai szempontok szerint bírálni, hanem mindenkor számba kell venni közművelődési hatékonyságát is. Gondoljuk el: mintegy ezer, többé-kevésbé állandóan tevékenykedő magyar színjátszó csoportunk van. Ezek közönsége százezrekre rúg, és ha áttekintjük műsorrendjüket, meggyőződhetünk róla, milyen komoly művelődési hivatást töltenek be a világirodalom, a magyar és román klasszikusok és mai szerzők darabjainak előadásával. Példázzuk állításunkat egyetlen – talán végletes – példával: a Korond községhez tartozó 150 házból álló Fenyőkúton három év alatt a műkedvelők a következő szerzők darabjait játszották: Kisfaludy Károly, Szigligeti Ede, I. L. Caragiale, Goldoni, Ivan Franko, Tomcsa Sándor, Sütő András. A tények nem kívánnak magyarázatot, és a példatárat ki lehetne egészíteni Erdély bármelyik megyéjének magyar műkedvelő színjátszásával.

Egyes esetekben nehéz megvonni a határvonalat a közművelődési célzatú és az igazi színművészet között. Hiszen néhány élenjáró színjátszó csoport teljesítménye aligha marad el a hivatásosak átlagelőadásai mögött, arról nem is szólva, hogy egyre gyakoribb a műkedvelők fellépése a hivatásos művészek előadásain. A kolozsvári Stúdió Színpad műkedvelői Ben Jonson *Volponé*ját ötvenszer játszották el eddig, noha

ebben a városban működik az ország egyik legjobb hivatásos magyar színháza. A közönség vonzódását nem magyarázhatjuk sem kultúrszomjjal, sem kommersz szellemű műsorpolitikával, hanem egyszerűen csak azzal, hogy a kolozsvári műkedvelők nem a „nagy színház" utánzására törekednek; azt adják, ami a műkedvelő mozgalom éltető ereje: saját átélésük művészi igényű kifejezését. És ez a következtetés érvényes a műkedvelő színjátszás többi kiemelkedő együtteseire, mint amilyen a nagyváradi Kortárs '71, az aradi Municípiumi Művelődési Ház magyar csoportja, a nagybányai Szakszervezeti Művelődési Ház színjátszó együttese stb. Ezekben az esetekben a műkedvelők túl a közművelődési küldetésen a színjátszás úttörőiként is számon tartott tényezők, új formákkal és lehetőségekkel kísérleteznek, valóságos műhelyei a színpadi újításnak és megújulásnak. A nagyváradi Kortárs '71 öt év alatt 18 bemutatót tartott, és ahogyan az. együttes vezetője, Hajdu Géza mondta, ha nem is kísérleti, de kísérletező színjátszást csinálnak.

Hasonló felfogásban működnek a főiskolás színjátszók, mindenekelőtt a marosvásárhelyi és temesvári egyetemi központ magyar műkedvelői. A temesváriak Thália együttese erőteljes gondolati színházat művel, sikerrel birkózik meg az olyan nehéz feladatokkal is, mint amilyen az abszurd dráma előadása; a marosvásárhelyiek műsorát pedig időszerű közéleti szenvedély hatja át, közvetlen, agitatív, a nézőket bekapcsoló előadásmódjuk különbözteti meg őket. Gyakran kilépnek a hagyományos színházi keretekből, új térformákkal, a színpad és a nézőtér újszerű viszonyának kialakításával kísérleteznek. A líceumi színjátszás természeténél fogva más utakon jár, elsősorban az oktatás méltó társa kíván lenni, és mint ilyen is gyakorta túllép a drámai művek szemléltetésén. A nagyenyedi Bethlen Gábor Líceum színjátszói az egykori azonos nevű kollégium méltó örököseiként görög tragédiát és a világirodalomból nagy színpadi műveket mutatnak be, a temesvári magyar tannyelvű líceum színjátszói pedig immár programszerűen „lefújják a port" elfeledett, sohasem játszott magyar klasszikus szerzők műveiről. Így például Katona József *A rózsa vagyis a tapasztalatlan légy a pókok között* című elfeledett vígjátékát fedezték fel és fedeztették fel a nézőkkel. Több ez, mint az irodalomtanítás élményszerű elmélyítése, a hagyományápolás és az önismeret sajátos és adekvát formája, mely

erősíti a nemzetiségi öntudatot, tehát kikerekíti a választ az örök kérdésre: kik vagyunk és mi végett vagyunk e földön?

Képtelenség elegendő teret adni a műkedvelés minden formájának és módozatának szemléltetésére, hiszen beszélnünk kellene a képzőművészeti körökről, a fotó- és filmklubokról, a zenekedvelők különböző csoportosulásairól és egyéni megnyilatkozásaikról. Elégedjünk meg ezúttal annyival, hogy az előadóművészet mellett a műkedvelésben egyre jelentősebb helyet kap az alkotómunka, melynek talán legelterjedtebb és egyben leghatékonyabb formája az irodalmi és közművelődési kör. Ezek a csoportosulások – gyakorta vesznek részt bennük neves írók is, mint például a temesvári Ady Endre irodalmi körben, vagy fiatal, de már ismert szerzők, mint a szatmári irodalmi körben – egyesítik a tehetségek fölfedezésének és kiművelésének feladatát az irodalom és olvasója kapcsolatának erősítésével. S ha méltán szólhatunk a rangos körökről – a már említettek mellett a nagyváradi Ady Endre irodalmi kör, a kolozsvári főiskolások Gaál Gábor köre, a tordai Jósika Miklós irodalmi és közművelődési kör –, nem hallgathatjuk el a szerény, ám annál fontosabb munkát végző csoportosulásokat, amelyek gyűjtőpontjai az anyanyelvű művelődésnek és a tehetségek kibontakoztatásának. Ilyen körökkel találkozunk iskolákban és művelődési otthonokban, mindenütt, ahol két-három irodalmat kedvelő ember összeverődik. Irodalmi kör működik például Régenben (Kemény János nevét viseli), Szalontán (Arany János nevével és annak szellemi örököseként), Gyergyószentmiklóson és Székelyudvarhelyen (a helyi hagyományok ápolásának szellemében Salamon Ernő és Tomcsa Sándor nevét viselik) és Zerinden, a Fekete-Kőrös menti faluban, ahol Olosz Lajos szellemi kisugárzását felerősítve sokoldalú irodalmi és közművelődési tevékenységet folytatnak, bevonva munkásságukba a faluból elszármazottakat is.

A műkedvelés másik ága a népművészetben gyökerezik. A jelenség maga kettősséget mutat; egyrészt a még élő népművészet, bár egyre kisebb mértékben, erőteljes valóságként jelen van a falvak szellemi életében, másrészt a műkedvelők a népi alkotó- és előadóművészet hagyományait hitelesen ápolják és igazítják a mai követelményekhez. És nem csupán falvakon, hanem városokon is. Egyesek hajlamosak divatnak tekinteni a népművészet iránti fokozódó érdeklődést, azonban

közelebbi vizsgálat kideríti, hogy mélyebb és jelentősebb megnyilatkozása ez az emberi szellemiségnek általában, és különösen a romániai magyarságnak. Az urbanizálódás folyamata természetszerűleg megkérdőjelezteti a hagyományos értékeket, a megszokott emberi és közösségi kapcsolatokat, viszonylagossá teszi az öröklött szellemi értékeket; ennek ellenhatásaként, a teljességre való tudatos vagy spontán törekvés megnyilatkozásaként születik meg az ember önértéke hangsúlyozásának vágya. A mozgásban levő kapcsolatok látszólag elszegényítő, általánosító „emberi" vonatkozásait gyakorta a folklór felkarolása és felhasználása egyenlíti ki. A különböző folklórmozgalmak korszerű művészi lehetőséget is nyújtanak ugyanakkor, a megőrzést társítják a megújulással. Ebből a szempontból a folklór értékeinek kiaknázása szükséges, nélkülözhetetlen összetevője a műkedvelésnek, és a falvakon nem csupán menynyiségileg, hanem minőségileg is uralkodó ága: egyrészt a hagyományos szertartásos formák betartásával visszaszorítja a műkedvelésben a többé-kevésbé verbális, racionális kifejezési módot (a mindenkori könnyebb megoldást), másrészt teret nyújt az emberek hagyományos ízlésének, játékos kedvének, életérzésének a maga természetéből adódó módján való kifejezésére. A folklór ihletésű műkedvelés – elsősorban a dal és a tánc – a formát avatja az önkifejezés eszközévé. A kötöttség ebben az esetben a szabadság megvalósítását szolgálja, és hogy a tánc példájával éljünk: a ritmusra kitáncolt lépések tökéletes betartása felszabadító hatású, mert a szabály párosul a végtelen nyitottsággal. Ugyanakkor közösségi érzést erősítő az a tudat, hogy mások is ugyanazt teszik, és mindenkinek megvan a kezdeményezési lehetősége a ritmus követésére vagy továbblendítésére.

Kétségtelen, hogy a kórusok és a tánccsoportok száma a demográfiai eltolódások következtében csökkenést mutat, azonban Kovászna és Hargita megyében, a Nyárád mentén (Maros megyében) vagy Kalotaszegen (Kolozs megyében) számos kitűnő kórus és tánccsoport működik, és Erdély más részein is vannak magas művészi színvonalat képviselő együttesek, amelyek a népi alkotások hatékonyságának továbbgyűrűztetését vállalják feladatul. Sorolhatnánk a neves kórusokat, mint amilyenek a ditrói, a székelyudvarhelyi férfikar, a Kovászna megyei zágoni, baróti, vargyasi, a gyimesközéploki,

a magyarói kórus; mindegyik szép sikerrel ülteti gyakorlatba a kodályi programot: a zene mindenkié.

A táncosok sem maradnak el dalos társaik mögött. A Kolozs megyei Györgyfalva tánccsoportja országos elismerést vívott ki, a kalotaszegi Bikal népi együttese ugyancsak kiemelkedő teljesítményt nyújt. A folklórmozgalom erőssége és jelentősége tulajdonképpen abban mutatkozik meg, hogy minden faluban alkalmi együttesek verődnek össze, amelyek a népdal és a népi tánc helyi hagyományait képzett szakemberek irányításával továbbéltetik, és a legközvetlenebbül szólnak közösségükhöz. Ugyanakkor a városokon – nem csupán a demográfiai átalakulások eredményeként – egyre több a népdalt éneklő kórus, a népi táncot hitelesen és művészi ihlettel előadó együttes. Egyes helységekben immár országosan ismert együttesek jöttek létre, Temesváron a Bartók Béla kórus és a Rezeda népi együttes, Brassóban a Municípiumi Művelődési Ház magyar együttese, nem szólva a hivatásosokkal is versenyező csoportokról, mint a csíkszeredai Szakszervezeti Művelődési Ház népi együttese és a Székelyföld számos más egész estét betöltő műsorral fellépő együttese.

A tárgyi népművészet is megtalálta a maga helyét új világunkban. Mellőzzük most szerepét az iparművészet és a kézműipar kifejlődésében, csupán műkedvelői vonatkozásait említjük. Népi mesterek, fafaragók, szövő és hímzőasszonyok, naiv festők és szobrászok egész serege jelentkezik állandóan esztétikai értékű alkotásokkal, amelyek számos esetben nemzetközi díjakkal térnek haza kiállításokról és versenyekről. A modern világnak szüksége van minderre, mert túl a népi alkotóművész önkifejezési vágyán, ezekben a munkákban az önmegőrzés, az azonosság megtartásának szándéka és tudata nyilatkozik meg. A nemzetiségi lét karakterisztikumai teremtődnek újra ezekben a művekben, a folytatás és a kiteljesülés szüntelen igényével.

Azt mondottuk, közművelődésünk műkedvelés központú, illetve műkedvelésünk legfontosabb jellemzője közművelődési funkciójának sikeres betöltése. Anélkül hogy a legcsekélyebb mértékben is alábecsülnénk vagy háttérbe szorítanánk a tudományos ismeretterjesztés jelentőségét, nyugodtan beszélhetünk a műkedvelés nélkülözhetetlenségéről az emberi integritás létrehozásában. Szakosodó – műszakilag szakosodó – világ-

gunkban a műkedvelés nélkülözhetetlen társa a hivatásos irodalomnak és művészetnek, mert az egységes egész művészi élményét kínálja a közönségnek, továbbgyűrűzteti az egyedi jelenségek hatását egészen addig, amíg felfoghatóvá válik minden összetartozás, az egyed és közösség kölcsönössége, az egyéniség és az általános emberi szétválaszthatatlansága. A művészi élmény, még ha műkedvelő nyújtja is, arra ösztökéli az embert, hogy önmaga teljességét akarja. Tudatosítja, hogy mindenkiben ott lappang a tehetség (nem feltétlenül művészi szinten), és a társadalom mindenkinek megadja a lehetőséget ennek megnyilatkoztatására. Ez kétségtelenül két totális jelszó, és jól tudjuk, a lappangó tehetség és a korlátlan lehetőség szinkronja lassú folyamatban és kiismerhetetlen változatokban valósul meg. Bizonyos azonban az is, hogy ebben a folyamatban, az integrális, teljes ember kialakulásának lezárulhatatlan folyamatában a nemzetiségi művelődésnek – és benne a műkedvelésnek – felbecsülhetetlen a szerepe. „Az ember csupán azokat a kulturális alkotásokat tudja átvenni, amelyek struktúrája részben vagy egészben megfelel az ő saját lelki struktúrájának“ – szögezi le Urbanczyk lengyel művelődésszociológus. És ezt az igazságot mindennapos gyakorlatunkban bőségesen tapasztalhatjuk.

A nemzetiséget, így a romániai magyarságot is főleg nyelve, kultúrája és az ebben megnyilatkozó nemzetiségi tudata különbözteti meg a vele együttélő többségi román nemzettől és a többi nemzetiségtől, melyekkel állami, társadalmi és gazdasági közösségben él. A szocializmus – miként arra a Román Kommunista Párt dokumentumai is rámutatnak – felszabadítja az embert mindenféle nemzeti és társadalmi elnyomás alól, és tág teret nyit a nemzetnek az érvényesülés és a felvirágzás felé. Ez teljes mértékben vonatkozik a nemzetiségre is, és így közvetve kihat az egyén önmegvalósítására is, akinek személyisége elválaszthatatlan nemzetiségi meghatározóitól. Társadalmi gyakorlatunkban irányadó az, hogy a párt dokumentumai tételesen is előrevetítik a nemzet és a nemzetiségek hosszú történelmi perspektíváját.